

АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІНДЕГІ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ МУЗЫКАЛЫҚ ДӘСТҮРЛЕРІН ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Таубаева Р.К.

*Аймақтық әлеуметтік инновациялық университеті,
Шымкент қ. Қазақстан.*

Қоғамның негізгі бағыты білімді де дарынды балалар даярлау болса, ал мектептің негізгі көкейкесті мәселелерінің бірі білім мен қатар тәрбие беру, яғни адамгершілік тәрбиесін қалыптастыру, адамгершілік мәдениеті жоғары деңгейдегі оқушылар тәрбиелеу. Жас ұрпақ бойына батылдық, әділдік, мейірім мен қайырымдылық, ізеттілік пен қамқорлық сезімдерін сіңіруді әр ұстаз, әр пәнде сабақпен ұштастыра жүргізуі қажет. Осы тақырып төңірегінде көптеген ғұлама ғалымдар пікірлер айтып, зерттеулер жазған.

Адамгершілік мәдениетін қалыптастырудың тиімді тәсілдеріне ұлттық педагогика элементтері де жатады. Қазіргі таңдағы қазақ педагогикасының міндеті - адам бойындағы жақсы қасиеттерді жас ұрпаққа үйрету, ұлтжанды, отансүйгіш, әдептілік, ар-намысы биік оқушылар тәрбиелеу.

Ұлттық тәрбиенің көздері – фольклор, ауыз әдебиеті, ұлттық әдебиет, әдет-ғұрып, салт-дәстүр, ұлағатты қағидалар, шешендік сөздер, өнеге-өсиеті бар мақал-мәтелдер, туған топырағымызда дүниеге келген ойшыл ғұламаларымыздың еңбектеріндегі тәрбие қағидалары. Сонымен бірге отбасы тәрбиесінің ұлттық ерекшеліктері, туыстық қарым-қатынас, жеті ата туралы түсінік, перзенттік парыз бен қарыз, ұлттық намыс, ұлттық сана-сезім, ұлттық адамгершілік, отансүйгіштік, еңбексүйгіштік қасиеттер, ізгілік сынды сапалық белгілер ұлттық тәрбиенің негізгі бағыттары болады.

Қазақтан Республикасы білім беру жүйесінің даму динамикасы, адамгершілік - рухани білім беруде рухани идеал құндылықтарды, ұстаным мен мақсаттарды қалыптастыруды талап етеді. Адамгершілік тәрбиесі жастардың қоғамға, отбасына, еңбекке, білімге, Отанға, жер бетіндегі бейбітшілікке қатынасын қалыптастырады. Осы заманғы адамгершілік тәрбиесі жекелеген бағыттарға емес, адамгершілік құндылықтарға негізделеді. Адам - ең әуелі адамгершілігімен, парасатының биіктігімен көрікті.

Адамгершілік тәрбиесі оқушыларды адамгершілік ұғымы, принциптері, мінез-құлық нормалары жайындағы біліммен кемелдендіреді. Оқушылар оларды оқып үйренумен шектелмей, оқу, тәрбие, еңбек процесінде іске асырғанда адамгершілік олардың сеніміне айналады.

Халық ауыз әдебиетіндегі түрлі ертегілер, эпостық жырлардағы халық батырларының өмірлері, қазақтың тұрмыс-салт жырлары, еңбек пен шаруашылық, аңшылық туралы, әдет ғұрыпқа байланысты туған өлең-жырлар, той бастар, жар-жар, сыңсу, беташар, қоштасу, жоқтау, мақал-мәтелдер, жұмбақ айту, аңыз әңгімелер, батырлар жыры, жыраулар айтатын өсиет сөздер, ақындар қалдырған термелер, айтыс, қыз ұзату т. б. бұл қазақ тарихы деп. Тарихты үйрену арқылы халықтың дәстүрлерін, әдет-ғұрыптарын үйрену балаға ұлттық тәрбие береді, яғни ол тәрбие негізі.

Өнердің қай түрі болмасын - шешендік өнер, саз, көркем сурет және қолданбалы өнер баланың тәрбиесі үшін аса маңызды. Олар балалар мен жастардың ақыл - ойы мен сезіміне әсер етіп, музыкалық-эстетикалық ләззат берген және танымдық, тәрбиелік маңызға ие болған. Балалардың музыкалық тәжірибесі неғұрлым бай болған сайын, олардың дербес шығармашылық еңбегі жемісті бола түсетіні аян. Себебі көркем әсерлермен шебер байытып отыру балалардың шығармашылық қабілеттерін, олардың әсерлілік құралдарын іздестірудегі белсенділігін дамытуға жәрдемдеседі.

«Жалпы білім беретін мектептердегі музыкалық тәрбиенің басты міндеті- мектепте музыканы үйрету ғана емес, музыка арқылы оқушылардың ішкі дүниесіне, ең алдымен, адамгершілік қасиетіне әсер ету» деп белгілі композитор Д.М.Кабалевский айтқандай, мектепте ән сабағы тек оқу-тәрбие құралы деп түсінуге болмайды, сонымен қатар ол ұлттық дәстүрлі өнерді насихаттаушы ретінде жүру керек. Өйткені халық музыка дәстүрлері арқылы оқушылардың бойында жалпы адамгершілік қалыптармен гуманистік, моральдық, қайырымдылық, ізгілік, өзара түсінушілік, ізеттілік, кішіпейілділік, адалдық, сыпайылық тәрізді қасиеттерді сіңіріп, олардың өзара қарым - қатынас мәдениеті мен қоршаған орта мен қарым- қатынасына мән беруіміз керек. Осыларды ескере отырып, халық музыка дәстүрлері арқылы оқушылардың музыка пәнінде адамгершілік мәдениетін қалыптастыруда және әр сабақпен ұштастыру, музыка пәні мұғалімінен ізденістерді талап етеді. Өйткені оқу мен тәрбие тығыз байланысты екені баршамызға мәлім. Халық музыка дәстүрлері арқылы оқушылардың сабақ барысында тәрбиелеуде өзіндік ерекшеліктері бар күрделі үрдіс. Оқу үрдісіндегі тәрбие міндетін іске асырудағы қиындықтың бірі сыныптағы оқушылардың адамгершілік түсініктерінің әр түрлі болуында және де тәрбие күрделі үрдіс болғандықтан, бір сабақта баланы адалдыққа, қайырымдылыққа, батылдыққа, шындыққа тәрбиелеу мүмкін емес. Ол уақытты және мұғалімнен іздемпаздықты, іскерлікті, біліктілікті қажет етеді.

Адамгершілік тәрбие мәселесі негізінен ұлттық құндылықтарға сүйене отырып, тәрбие берудің әдістемелік жолдарына негізделеді

- Ұлттық дәстүрлер арқылы оқу – тәрбие үрдісінде адамның рухани мәдениетін қалыптастыру.

- Ұлттық дәстүрлер арқылы адамның психологиялық ерекшеліктерін зерттеп, дамыту.

- Салт – дәстүрлер негізінде, ұлттық психологиялық ерекшеліктерді ескере отырып, рухани – адамгершілік құндылықтарды тәрбиелеу.

Қорыта айтатын болсақ музыка саласында халқымыздың өткеніне терең үңіліп, сол өнер қазынамызды оқушыларға белгілі бір жүйелі бағытта теориялық және іс-тәжірибеде қолдана білсек, оқушылардың рухани байлығын шығармашылық бағытта тәрбиелей аламыз:

- қазақ халық музыкасының шығу тарихы туралы мәлімет;
- қазақ халық музыкасының тәрбиелік мәнін ашып талдау арқылы;
- қазақ халық музыкасын жеткізуші өнер қайраткерлері туралы мәлімет;

Біз қазақ халқының ұлттық музыкасының шығу тарихы мен зерттелуі туралы оқушыларға мәліметтер бере отырып, қазақ халқының музыка өнерін

білудің қаншалықты қажет екенін түсіндіріп, ұлттық музыкаға сүйіспеншілік көзқарас пен құрметтеу сезімін оятуымыз керек.

Қолданылған әдебиеттер:

- 1.Кабалевский Д.М. «Воспитание ума и сердца» -М.,1984
- 2.Оршыбеков И. Халық ауызекі поэтикалық шығармашылығындағы адамгершілік тәрбиесінің идеялары, – А., 1974